

rationem quiescere aut sudare possit. Hac de
quarto commemorata sint satis.

CAP. V.

QVAE OBSERVARI
A PATIENTIBVS
conveniat in usu ipso.

QVOMODO igitur patientes se prepara-
rare debeant, antequam thermis nostris
utantur, iam ostensum est. Nunc verò de mo-
do, quomodo uti debeant, aliquid referendum
est. Antequam autem advenæ vel bibere aquam
vel in ea lavare incipiant, vno aut duobus die-
bus post iter confectum requiescere, & humo-
rum commotorum quietem, & virtutis recrea-
tionem expectare, eoq; magis hi qui pedestres
huc veniunt, nec statim post salutatum hospi-
tem balneum ingredi debent, vt multi facere
consueverunt. Sequi autem eos oportet hanc no-
stram instructionem, non dependere ab opinione
vulgi aut hospitum, qui neq; mineræ gnari sunt,
neque quomodo, aut quando, aut qua in quan-
titate bibere aquam, & quomodo lavare pati-
entes debeant, adhibita ratione & respectu æta-
tis, sexus, temporis, virtutis & morbi, cogni-
tum habent: aliàs enim ægri errabunt, nec rectè
valetudini suæ consulent. Ac licet illi sese, quod
semper ad has thermas cõmorati sunt iactitent,
tamen

tamen hoc, quod ipsi putant, non sequitur. Nos enim ipsorum regula ad omnes morborum differentias & corporum circumstantias, veluti sutoris instrumentum ad omnes calceos accommodari potest. Non ego eos sperno, sed quod ex re & valetudine patientum futurum est, indico, & taxo ipsorum φάρμακον τούτων γινώσκω & ποσότητα γινώσκω. Nec propterea malè habebit meos populares hac correctio, cum tantum illis tribuam, & tantisper eos instruam, quomodo & quando patientibus consilia sua communicare non debeant. Nec hic sunt consilia quorundam medicorum, eorum dico, qui naturam aquarum nostrarum non habent perscrutam, audienda, ne agroti malè thermis nostris utantur. Nescio enim cuius consilio sit introductum & usurpatum consuetudine, ut eodem die & bibant & lavent, mane quidem bibant, post meridiem verò lavent agroti. Ac licet hanc suam opinionem, eò quod aqua manè assumpta evacuetur, tamen in paucissimis hoc contingit, ac ferè in nullo, in plurimis verò, imo in omnibus, aliquid aqua in habitu corporis remanet, est enim diuretica, & ad venas transit, unde tam parvo tempore evacuari ita non potest, ut corpus ad lavationem eodem die sit idoneum. Præterea contrarijs motibus & revulsionibus natura saugaretur & affligeretur. Quæ enim materia à superficie ad centrum per potum retracta essent,

essent, ea iterum à centro ad superficiem per
 lavationem motu planè contrario evocarentur
 & raperentur. Præterea vsitatum est in nostris
 thermis, vt vno die bibant aquam, altero la-
 vent. Hæc consuetudo etsi tolerabilior priore
 esset, tamen quia & in illa cōtrarij motus fierent,
 & natura ab actione sua avocaretur & turba-
 retur, nec vno die eum ad modum materia lo-
 tione prepararetur & funderetur, vt potione
 altero die educi posset, merito etiam rejcienda
 est. Absurda planè est consuetudo eorum ho-
 minum, quæ forsàn non medicorum consilio, sed
 opinione imperitorum idiotarum esse cœpit, qui
 etiam dum lavant bibunt, & dum ituri sunt cu-
 bitum portionem bonam aquæ assumunt: Hæc
 consuetudo pessima est, & à nullo in posterum
 observanda & sequenda. Atq; hi sunt modi bi-
 bendi aquam, non idonei pro ægrotantibus pro-
 pter iam relatas causas. Modus autem, quem
 vniuersi sequi debent, quiq; est desumptus ex
 natura rei, hic est, Vt ægri quinque vel sex, vel
 septem, vel pluribus vel paucioribus diebus,
 pro conditione morbi, habitûs, temperiei, se-
 xûs, virtutis, &c. continuè bibant, nec post
 prandium lavent, sed relinquunt & aquæ &
 naturæ & humori suum motum, ita corpus re-
 tèt sine naturæ afflictione & humorum contra-
 ria agitatione, evacuabitur, & ad lavationem
 idoneum efficietur. Idem etiam observandum
 est, s

est, si sola quis potione rti velit sine lavatione, vt continuis, non interiectis diebus, hoc fiat. Novi enim quosdam qui suadent, vt vno die bibatur aqua, altero intermittatur illius potio, & sic deinceps progrediendo. Hac consuetudo etiam non est laudabilis, nisi quis hanc sequi ob virtutis debilitatem aut alicuius symptomatis commotionem, cogatur. Ut autem res recte intelligi queat, proponam quadam precepta, secundum que totum bibendi tempus patientes regere debent. Alia enim sunt bibentium, alia lavantium precepta. Bibentes igitur observare debent, I. substantiam aquæ seu qualitatem. II. tempus bibendi. III. quantitatem. IIII. modum bibendi. V. Dietam. Quod ad aquæ substantiam attinet omnino curandum est, ne aqua haurietur tepida, id quod plerunq; contingit, si procul à fonte scaturiginis excipiat, longius enim fluendo multum amittit virium exhalantibus partibus subtilioribus, & remanentibus crassioribus & adstringentibus. Ideoq; ad ipsam scaturiginem excipienda est aqua, non quidem stanneo aut de plumbo candido confecto vase, sed testaceo vel lapideo, ne aqua plumbi candidi natura inficiatur. Estq; vas diligenter regendum, ne multum exhalet vaporum, ita enim earum minerarum vires, que aperiunt, penetrant, colliquant, & abstergunt, retinebuntur & permanebunt. Præterea caveatur, ne vel frigida

frigida vel tepidior assumatur, non enim tam validè operari, nec intra venas recipi poterit, sed calida, atque in tanto quidem calore, quantum sensus ferre poterit. Hoc tamen observato, ne calor tantus sit, qui corpus ita calefaciat, vt sudor provocetur, quod plerunq; ijs contingit, qui rarioris sunt habitus, calidioris constitutionis, & amplas venas habent. Hi igitur cum consideratione & respectu, præsertim quod aquæ calorem spectat, bibere debent. I I. Quod ad secundum attinet, tempus nimirum, quo bibere debent patientes, sciendum est eos ineptè atq; omnino contra rationem (vt antè quoque est indicatum) facere, qui post canam, cum ituri sunt cubitum, bibunt aquam, non solum concoctionem turbantes, sed cerebrum replentes, & crudum chylum ad hepar deducetes, vnde symptomata non levia, præsertim in pituitosis & calidis oriuntur. Malè etiam hi faciunt, qui in prandio assumunt aquam, quemadmodum hi, qui hoc faciunt cum lavant. Optimum autem tempus bibendi est, tempus matutinum, cum absoluta est concoctio & ventriculus est vacuus, nec virtus in alijs digerendis est occupata. Primum autem omniium curandum est, vt alvus à crassioribus fecibus, priusquam ingerat assumat aquam, evacuetur, alias enim materia pituitosa, quæ circa illas colligitur, ad hepar & venas ab aqua raperetur. Laborandum

F

sitant

etiam in hoc præcipue, vt nulla cruditas vel ob-
 prauum alimentum, vel somnum interceptum,
 vel ventriculi debilitatem contracta, in ventri-
 culo & intestinis remaneat, nam multis modis
 obest hæc potioni. Nullus etiam assit rugitus
 aut murmur ventris, hoc enim indicium est cru-
 dae alicuius & pituitosa materia, in eo hærentis.
 Hæc igitur vt caueri possint, assumendus est ci-
 bus & potus boni succi & facilis digestionis,
 nec multus, sitq; cæna brevis & lata, vt manè
 patiens idoneus sit ad potum, excessus verò
 cum cibi tum potus obstat illi, nec patienti est
 commodus. III. Quod ad quantitatem atti-
 net, sciendum est, certum numerum mensuræ
 aquæ & vrceorum, ad quem quilibet patiens
 velut ad amissam potionem suam accommodare
 possit, ob morbi, habitus, virtutis, sexus, ata-
 tis, temporis, etiam anni differentias, præscribi
 non posse. Sunt enim quidam, qui cum ascen-
 dendo ad summam mensuram peruenissent, sex
 & plures nostrorum cantharorum vna vice hau-
 serunt, tantamq; aquæ quantitatem ferre potue-
 runt. Fuerunt & quidem alij, qui vix dimidi-
 um canthari nostrati assumere potuerunt. Fue-
 runt item alij, quibus aqua vel ob siccitatem
 & densitatem corporis vel ob copiam viscido-
 rum humorum in ventriculo & intestinis con-
 tentorum, vel ob virtutis excreticis imbecilli-
 tatem, in parua quantitate assumpta non excreta
 sit,

sit, sed solummodo in magna. Reperti etiam sunt
 alij, quos aqua hac in minima admodum quan-
 titate exhibita evacuarit. Praescribi igitur men-
 sura certa & numerus vrceorum ob indicatas
 causas non potest. Sed à Medici iudicio, cui vis
 aquarum, & morbi natura perspecta esse debet,
 pendet. Quo in casu moneo extraneos medicos,
 ne cuius sine discrimine & respectu usum aqua-
 rum harum suadeant, ne res postea malè cadat,
 sicut novi exempla. Sunt enim aquae nostrae in
 actione potentes & validae, quae ut utilitatem
 patientibus, si rectè accomodentur, prestare
 possunt magnam, ita si malè vel in potu vel lo-
 tione adhibeantur, obesse possunt valdè. Singu-
 laris igitur cautio & respectus in hac re habend-
 us est, ne decipiamur, neq; medicus tam con-
 fidens esse debet, ut audeat patienti quantita-
 tem aquae assumendae praescribere, si thermarum
 harum naturam non habeat cognitam. Ut igitur
 ad rem redeam, diligenter considerandae sunt
 vires patientis, habitus, constitutio seu tempe-
 ries vel totius corporis vel viscerum quorun-
 dam, morbus, sexus, aetas, atq; secundum harum
 circumstantiarum considerationem & respec-
 tum, vel maiorem vel minorem quantitatem,
 vel hunc vel illum ordinem & modum aquae as-
 sumendae praescribere debemus. Quemadmodum
 igitur quantitas discreta non quidem vniuersalis,
 sed tantum particularis, ut ostensum est,

constitui certa potest, ita quantitas continua
 tertio dierum spacio, quam diu aqua sit bibenda,
 definiiri nequit. Sunt enim quidam morbi, qui
 potione longiore opus habent, sunt etiam cor-
 pora, quae moram tantam ferre possunt. Sunt &
 alij morbi, qui paucis diebus potionem absolve-
 re, sunt etiam alia corpora, quae eam diu ferre
 non possunt. Ut igitur neque in hoc error com-
 mitti queat, diligenter circumstantiae perpen-
 denda sunt, & secundum has tempus continu-
 um definiendum. Ac licet tertium numerum &
 quantitatem aquae assumenda praescribere sit
 difficile & periculosum, tamen quodammodo
 medium, qui nec propter excessum obsit virtuti,
 nec propter defectum nullas moliatur evacua-
 tiones, proponere, non inutile omnino aut ab-
 surdum fuerit. Primo autem die assumet aeger
 tres vrceos, quorum quilibet quarta partis can-
 thari nostri consueti capax sit, secundo quinq;
 tertio septem, quarto novem. ita enim natura
 se accomodabit ad aquae operationem, per len-
 tum potionum augmentum hoc modo assueta.
 Quod si primo die parum aut nihil secernatur,
 non est metuendum; recipitur enim intra venas
 & sequenti die maiori in quantitate secedit. In
 novem autem vrceis subsistat aeger; & post sen-
 sim retrocedat & regrediat, & semper duos
 vrceos in sequentibus diebus remittat, ita ut
 quinta die septem vrceos bibat, sexta quinq;
 septima

Septima tres, ita redibit numerus ille primus, qui in principio erat assumptus, & sic ager portionem poterit absolvere septem diebus. quod tempus etiam medium est, quod nec ~~ex~~ nec ~~ex~~ habet, etsi sciam illud in pluribus pro morbi, virium &c. ratione, nunc produci nunc verò præcidi. Hic igitur est noster modus, quantitatem tam discretam quam continuam respiciens, quem iudico esse bonum. Quod si quis hunc sequatur, & vel exiguas evacuationes, vel copiosas nimis experiatur, non is me reprehendere poterit, quod ad superius indicatam commonefactionem & instructionem non respexerit, ubi circumstantiarum considerationem, quam medicus præscribere debet, inculcavimus. Spectanda enim est cum alijs hic ætas & corporis siccitas, nam in ætate senili sexus plerunq; muliebris non facile secermitur ob virtutis expultricis imbecillitatem, quemadmodum vidi quedam exempla. Præterea in habitu sicco & ventre sicco etiam facile retinetur aqua ob supra commemoratam causam. Contingit autem sæpè, vt cum plures fiant evacuationes per vrinam, alvi deiectiones sint pauciores, secundum Hippocratem. Quibus noctu vrina multa est, exiguam deiectionem significat. Sed tamen hoc notandum est, vt cum excretiones per secessum copiosiores esse velimus, salis aliquid aquæ aspergamus, per ventrem enim potius sal quam per

urinam descendit. Sin autem aquam copiosiores
 ad renes deducere cupiamus, dulce aliquid, vt
 Iuleb, vel mel rosatum admisceamus. Sed hic
 in mentem mihi venit, haud rectè fieri, cum in
 calculosis urinae promovendae causa, in primis
 statim diebus dulce aliquid aspergitur. Sæpissime
 enim accidit, vt calculus magis commoveatur
 & augeatur, deductâ materia pituitosa, qua in
 ventre & intestinis erat, ad renes. Sed in princi-
 pio cum aqua assumitur, ad ventrem & seces-
 sum ea dirigi debet, vt materia illa e vacuata,
 postea sine nocumento renes etiam curari possint.
 Sæpè etiam patientes quidam de inflatione ven-
 tris, quam hæc aqua commovet, conqueruntur,
 sed hæc natura aqua, cum secundum excessum
 calida & sicca sit, non est tribuenda, sed potius
 frigiditati stomachi, seu si ille non sit frigidus,
 humoribus frigidis & pituitosis, qui in illo con-
 tinentur, vel etiam retentioni aquæ, inflat enim
 quasi, cum primo die retinetur. Obijcere autem
 nobis hic aliquis posset, lapidem calcarium etiam
 in corpore nostro, quemadmodum in canalibus
 hoc fieri videmus, accrescere posse: Cui respon-
 deo, ad calcarij lapidis generationem tria hæc
 necessaria concurrere, Primò, copiam aquæ, ni-
 si enim aqua in magna quantitate non alterata
 perfluat meatum aliquem, lapidem hunc genera-
 re non potest: nam vt saltem vel quantitate se-
 minis papaveris minima portio formari queat,

opua

opus est multa aqua. Sed intra corpus humanum non tanta quantitas, quo lapidem generare posset, assumitur, ergo etiam formari non potest. I. I. calorem ferventem: nisi enim calor assit ferventissimus, non potest illa cementosa materia & rubrica in lapidem cogi, sed eo tempore quo bibitur aqua, calor ille ferventissimus dissipatus est, & calor corporis nostri etiam non est fervidus, sed mitis & temperatus. Quapropter lapis ille generari non potest. III. necessarium etiam hoc est ad lapidis generationem, ut nulla facta sit alteratio & secretio partium materia illius, qua in lapidem verti debebat, antequam in potum assumatur, sed necesse sit ut per totam substantiam diffusa sit, quam diffusionem calor & fervor retinet. Sed facta est alteratio & separatio partium per refrigerationem magnam, antequam aqua idonea ad potum feret. Quapropter nullus si aqua bibatur lapis in corpore nostro generari potest. Quod si contingat, ut primo die aqua vomitu regetur, diligenter a medico perpendendum est, utrum vomitus imbecillitatis ventriculi ratione, an verò pituitosorum aliorumque humorum frigidorum in ventriculo harentium copia fiat. Quod si is ratione imbecillitatis ventriculi contingat, curandum est, ut praesidijs idoneis adhibitis ventriculus roboretur, & aqua retineatur. quod si hoc praestari non queat, intermittendus omnino est potus, si sequentibus

F. 4.

diebus

diebus 2. 3. 4. vomitus recurrat. Si verò vomitus fiat prima die ratione copiosorum humorum signum est bonum, nam humores evacuantur multi. Quod si secunda aut tertia die is recurrat, diuersione facta per enema aut alio presidio huic malo succurrendum. Omnino autem curandum est, ne ventriculus frequenti vomitu debilitetur. Si verò accidat, quod frequenter fit, vt aqua retineatur primo die, non est metuumdum, nam in cavitates viscerum & venarum recipitur, & impressionem ibi facit, si verò & altero & tertio retineatur periculum est. Quapropter considerandum est, vbi nam aqua, an in ventriculo & intestinis, an verò in habitu venarum retineatur. Quod si in ventriculo & primis venis consistat, clyster ex eadem aqua cum hiera simplici injiciendus est. Si verò in habitu venarum, pillula aleopanginae aut ma sicinae ante canam exhibendae sunt, vt aqua evacuari possit, eoque tempore quo operatur medicamentum, aquae potio intermittenda est. Sunt etiam alia symptomata, quae aqua potioni superveniunt. Sed cum & rarius evenire soleant, eorundemque curatio (cum circumstantiis & morbi & agrotantis corporis varient) non sit cuiusvis sed periti medici, ne idiotis nostra instructio errorem pariat, ideo & mentionem illorum & curationem intermisimus. Nunc verò ad quartum caput, de modo bibendi propositum accedamus

damus. Ut antè indicatum est, eger manè eva-
 cuata alvo, in suo conclavi obambulet, vt calor
 natus moveatur, vt aqua attrahi possit, sed
 non ita, vt corpus incalescat, vt ad sudandum
 pronum sit: sit etiam conclave non admodum
 calidum, nec hoc idem contingat, postea assu-
 mat aquæ quantitatem secundum respectum cir-
 cumstantiarum morbi, virium, temperiei, æta-
 tis, sexus, &c. constitutam, ita tamen vt vices
 partiat, nec iniurgitet vt ventriculus disten-
 datur, sed haustus distinguat, & inter istos sem-
 per mediocris obambulatio intercedat, vt &
 aqua descendat, & moto calore, aqua melius
 operari queat. Sat autem erit si potionem ab-
 solvat vna hora, vel vna & dimidia, vel etiam
 dimidia hora, si parva aquæ quantitas assumen-
 da fuerit. Post, potione peracta, semper me-
 diocriter obambulet, donec hora prandij veniat.
 quæ definitur mutatione coloris vrinae, nam cum
 iam incipiat vrina pallidior fieri, cum antè, vt
 fit redderetur alba, iam tempus prandij aderit.
 Cavendum autem omnino, ne aqua vel nimis te-
 pida vel frigida assumatur, nam præter hoc quod
 cum nausea assumeretur, etiam operosa & effi-
 cax esse non posset, cum quia frigidior iam facta
 esset, tum etiam quod vires aliquas iam amisisset.
 In tanto igitur calore bibenda est, quanto
 sensus ferre possit. Quod ad quintum caput de
 diata propositum attinet, etsi in precedente ca-

pite aliquid sit commemoratum, tamen hic specialiter quoq; aliquid subiungam. Cibus sit humidus & facilis digestionis, cerevisia diuretica, non fumosa, non ~~diarrhoeos~~. Vinum non forte nec vehementer calidum, sed mediocre. Fugient omnia ea, quæ viscosos & crudos humores generant, abstineant à fructibus crudis, à cerasis dulcibus, diu enim in ventriculo morantur & obstructions faciunt, à prunis & pomis crudis abstineant, item à caseis Boemicis putrefactis, & ab omnibus ferè caseis. impedimento enim sunt aquæ, & interdum astus, interdum flatus, interdum etiam obstructions excitant & faciunt. Abstineant etiam ab ijs piscibus, qui in stagnis & paludibus degunt & capiuntur, à cancris, eligentq; potius pisces qui in saxatilibus aquis degunt, sed non cum lardo præparent, sed vel cum aromatibus, vel aceto & butyro, seu oleo. abstineant à placentis, à frixis, à fumo induratis carnibus. Cerevisia ea, quæ superiori indicatis conditionibus contraria est, fugienda est. Idem iudicium de vino faciendum, sed ita hodierno die vinum corrumpitur, ut triplo magis hi qui corrumpunt puniendi essent, quàm alij qui rem aliquam aliam, quæ intra corpus non assumitur, depravant: hi enim rei illi solum nocent, illi verò non solum vino, sed sanitati quoq; obsunt. Vinum Rhenanum igitur vel Ne-Elarinum, si modò non corrumpatur, quemad-
 modum

modum cerevisia Schlaccen verdiana, vel etiam
 nostra, si rectè præparetur, in hoc casu non erit
 incommoda. Hoc tamen notandum est, ut hi
 qui calidioris naturæ sunt, quibus etiam spiritus
 & vapores ex sanguine in caput facillè effertur,
 non bibant frequenter vinum, præsertim
 cum lavant, sed potius contenti sint cerevisia,
 nisi ventriculi & virium debilitatis causa interdum
 vini aliquid bibere velint. ~~Et~~ etiam, qui
 vino assueti sunt, non transeant facillè ad cerevisiæ
 potionem ob humorum commotionem, alteratio enim
 subita fieri posset. A somno abstinere
 patiens debet eo tempore quo bibit, ne caput repleatur
 & rheumata concitentur. Motus mediocris,
 nec talis, qui sudorem, ut antè relatatum est,
 proritet. Ira, tristitia, mœror, & similia
 alia vitanda sunt. concitant enim & revellunt
 humores, non legitimos, & siccant præterea,
 & virtutem debilitant, quæ res perniciosissima est
 in huius aquæ usu. Atque tantum de potione.

Quod ad lavationem attinet, sciendum est
 contra naturæ ordinem eos facere, qui nullum
 tempus ad lavandum consuetum observant, nec
 si lavent considerationem habent horarum, quot
 lavare eos observatis circumstantijs conveniat.
 Ita multi reperiuntur, qui statim post prandium
 balneum ingrediuntur, multi etiam bene poti,
 & cibo repleti hoc faciunt, non pauci post cœ-

nam etiam lavant. Atq; hic recordor cuiusdam
 medici, qui in regimine illo, quod usuro aquis
 nostris cuidam nobili præscripserat, suadebat vt
 patiens ille suus post cenam balneum ingrede-
 retur. sed naturam aquarum ille medicus fortas-
 se non intellexerat, tantum abest, vt nemo bal-
 neo dulcis aquæ eo tempore vtatur. Sunt etiam
 alij, qui cum sint natura imbecillioris, ad mul-
 tas horas balnei tempus magno cum detrimen-
 to virtutis producunt. alij quoq; qui pauciores
 horas, quam quod morbo conveniat, lavationi
 tribuunt. Multi, qui antè non purgato corpore
 & humoribus præparatis, lavationem subeunt
 magno cum periculo. Hi errores sunt magni, &
 partim ab ipsis patientibus, partim ab hospiti-
 bus ipsis, qui neque naturam morbi, nec circum-
 stantias illas, quæ sæpè & necessario referun-
 tur, nec quomodo & quanto tempore lavan-
 dum sit intelligunt, proficiuntur. Hortor au-
 tem patientes, vt hac in re cauti (oportet enim
 me verum fateri) sint, ne indoctis obtemperent,
 sed medicorum consilia expetant. Vt autem nec
 in hac parte agris instructio nostra desit, Primò
 indicandum est, quodnam tempus sit ad lavan-
 dum conveniens; I I. Quid illos facere oporteat
 antequam balneum ingrediantur. I I I. Quo-
 modo lavandum. I I I I. Quanto tempore la-
 vandum. V. Quid egressis iam facere post bal-
 neum conveniat. V I. Qua diata vtendum.

Quod

Quod ad primum attinet, tempus optimum est
 matutinum, quod post ortum Solis contingit,
 eo enim tempore ventriculus est vacuus, &
 virtus & calor noster alijs inserviendis & dige-
 rendis non est occupatus, est etiam illud tem-
 pus temperatum, nec caloris abundantiam vt
 meridianum habet, vnde lavantes molestiam
 percipere non possunt. Est etiam bonum tem-
 pus vespertinum, quod est ante cenam, praefer-
 tim si prandium quodammodo digestum idq;
 breve fuerit, nam virtus, praesertim debilio-
 rum, prandio refecta, melius impressionem aquae
 tolerare poterit. Tempus autem illud secundum
 horologium loci vsitatum est hora tertia, ea
 enim conveniens est, si praesertim aeger hora de-
 cima pransus fuerit. I I. Aegri mane surgere
 debent, & ventrem evacuare, postea mediocri-
 ter obambulare, vt calor movere incipiat. Ne-
 cessarius autem omnino est respectus ventricu-
 li, ne is cruditatem aliquam aut flatum, aut alias
 materias forceat, ne aut dolores cholici, aut dis-
 tentiones & inflationis, vt saepe accidit, com-
 moventur. Quod si hepar fuerit calidum, ven-
 triculus vero, cuius respectu etiam lavatio in-
 situta est, fuerit frigidus, hepar cerato rosaceo
 aut mirrino aut santalino, &c. muniendum erit,
 ne in balneo incalascet, idem faciendum si renes
 ita affecti fuerint. Caput etiam optime regatur,
 ne a vaporibus aquae laedatur externis, ita con-
 tinget

tinget vt sudare possit, quod est bonum. postea ad solium seu balneum accedat. Curandum etiam ne locus, vbi patientes loturi sunt, sit fumosus, nec in illo aer conclusus, sed purus, qui alterari queat. Sequitur nunc caput tertium de modo lavandi. Observatis praecedentibus praecipis ager se sensim demittat in balneum, immersis primo pedibus, mox cruribus, hinc ventre, & tandem toto corpore, ita calor noster istam mutationem melius feret, nec horror excitabitur. Aqua non sit vehementer calida; sed temperata, si praesertim quis natura calidioris, aut corporis aliquantò macri & extenuati lavare debet. Cum descendit ager in lavacrum aquam movere non debet, is enim motus ad horrores concitandi causam etiam facit. Quieta igitur esse debet, & quietus ager ipse in eo morari, ne ex aquae commotione fumi excitentur, qui caput replere possint. Habent autem quidam in more, vt interdum vel totum corpus, vel partem illius immergant: hoc etsi rationes suas habeat, tamen cautio adhiberi debet, ne cum vni parti profimus, alteri noceamus. Ut autem certam regulam patientes habeant, videndum est, an evacuationis causa, an verò roborationis gratia lavacro uti velimus. Qui evacuationis causa lavare volunt, totum corpus immergere debent, vt ex omni parte humor digeratur & evacuetur, si enim vnâ partem solum corporis, ex-

empli

empli causa, pedem patiens immitteret, attra-
 heret magis à corporis partibus superioribus
 materiam, atq; ita non probè evacuet humo-
 rem in parte hærentem affluente novo. Si igitur
 corpus totum affectum fuerit, vt sit illud vel
 paralyticum, vel arthriticum, vel scabiosum,
 vel aliquem alium morbum in membris exte-
 riorebus patiat, vt sit tumidum, cachecticum,
 aut aliàs humidum, rectè totum corpus immer-
 getur. Si verò vna pars vel viscus interius malè
 habuerit, preparato & evacuato prius toto
 corpore, eam partem solùm aquæ immergere
 debet. Vbi roborare partem aliquam solum vo-
 lumus, totum corpus in solium demittere non de-
 bemus, sed eam partem tantum, quam roborare
 volumus. Quod ad quartum attinet, de quan-
 titate temporis, quam diu lavandum sit, scien-
 dum est, duplex esse tempus lavationis, univer-
 sale & particulare. Universale totum illud spa-
 cium lavandi, secundum dierum numerum de-
 scriptum continet. Particulare vices & moram
 lavationis definitam certis horis. Quomodo-
 dum autem supra, cum quantitatis potionum
 mentionem faceremus, nulla certa quantitas &
 numerus mensurarum propter circumstantia-
 rum differentiam præscribi poterat, ita in lavi-
 tione propter eandem causam certum & defini-
 tum dierum & moræ & horarum in balneo spa-
 cium dari haud potest. Consuetum tamen, &
 quod

quod medium teneat, referam. Universale tempus quatuordecim aut quindecim dierum esse potest, nam in hoc spacio ager aliquid efficere poterit, præsertim cum aqua nostra sit calida & magnas faciat impressiones, aliàs enim si aqua frigida & imbecillis esset, hoc tempus producendum esset. Bis autem, vt antè est ostensum, lavare patiens potest, sed non eodem horarum numero. Ante prandium enim mane vel duas vel tres horas, post prandium ante cenam vespere vel vnâ cum dimidio, vel duas etiâ ferre potest, habito tamen semper circumstantiarum respectu. Quemadmodum autem in potione secundum numerum mensurarum & vrceorum ascensum, & rursus descensum est: ita ager primis sex diebus numerum horarum augere, & in summo numero per duos, tres aut quatuor etiâ dies insistere, & postea rursus horarum numerum diminuere debet semper descendendo, quemadmodum ante semper ascendendo. Ut si, exempli causa, prima die manè per vnâ horam lavaret, & vespere tres quadrantes hora, altero die augebit numerum, & sic tertio, quarto, quinto & sexto die semper paulò plus morabitur in balneo, donec perveniat ad tres horas, quæ incidant in diem sextam. In his tribus insistat vsq; ad nonum aut decimum diem, & semper paucioribus horis post prandium in balneo moretur, quàm factum sit manè. Post decimam

aut undecima die descendat semper diminuendo
 horarum numerum vsq; ad vnā horam, quæ
 incidet in decimam quartam aut decimam quin-
 tam diem. Hæc est quantitas dierum & hora-
 rum lavationis, non quidem secundum omnes
 circumstantias morbi, habitus, constitutionis,
 sexus, ætatis, &c. descripta, sed solummodo
 generaliter, medio quodam modo indicata,
 quam peculiarem quilibet æger à medico ha-
 rum thermarum perito petere poterit. Nunc
 ad V. Cum æger è balneo egreditur, corpus
 bene vestibus munire debet, ne ab occurrente
 aëre offendatur; hypocaustum calefactum esse
 debet, si aër exterior asperior aliquanto fuerit.
 Caput etiam detergere & corpus vt vapores è
 corpore exhalare possint, post in lectum se reci-
 pere, & sudare, quod raro, ob resiccationem
 quam hæc aqua corpori affert, debet. Sudorem
 si venerit surgens abstergere, & bene indutus
 obambulare, post assumere prandium. post
 prandium nullo modo dormire debet. VI. Quod
 ad dietam attinet, ea talis esse debet, qualis est
 prescripta in potione, nisi quod in lavatione ali-
 quanto ad frigiditatem declinare debet. Lavatio
 enim plus calefacit & resiccatur quàm potio. Atq;
 hoc etiã observandũ est, vt in lavatione prandiũ
 brevius sit; cæna aliquanto largior, quemadmo-
 dum in potione prandium largius, cæna brevi-
 or, vt aqua manè bibi, post prandium autem

G

patiens

p̄uens lavare possit. Abstineant (nisi alia assint
 quæ concedant) à lavatione febricitantes, mar-
 core correpti & extenuati, p̄tistici, hectici
 omnes qui sunt calidioris & sicioris corporis,
 qui etiam cum tali morbo conflantur. Cave-
 ant hi, qui iam sunt in paroxismo cholice passio-
 nis, aut qui sunt in paroxismo calculi, ne balne-
 um intrent. Abgentur enim dolores ob motum
 humorem pituitosum qui in ventre est. Purgata
 igitur optimè sint corpora cum lavatione uti ve-
 lint, aliàs, præsertim in crassis & obesis, gra-
 vissima symptomata excitantur ob fusum colli-
 quatumq; humorem. Quod si contingat, ut pa-
 uens, præsertim manè, lavationem tolerare non
 possit, assumat iusculum de carne vituli aut gal-
 line, & sæpius repetat (si spacium præscriptum
 mora ferre non poterit) lavationes, ut quod una
 vice compleri non poterat, pluribus recompen-
 setur. Omnino autem attendat, ne in balneo aut
 dormiat, aut edat, aut bibat, quod scire agrum
 aliàs oporteret. Quod si sitis & ardor corporis
 oboriat, abstineat à balneo per dies aliquot,
 & dieta utatur humectante & refrigerante,
 bibat manè syrupos refrigerantes, ut de Endivia
 & cichorea, atque hepar cum decoctis endivia &
 cichoreæ foveat, vel bibat aquam acidula no-
 stræ, cui saccharum rosaceum, aut rob de ribes,
 inspersum sit. Post evacuationem commodam
 adhibeat. Si verò viriam imbecillitas metnenda
 sit, in

fit, in promptu patiens habeat morsellos vel rotu-
las ex speciebus diarrhodonis Abbat. aut de
tribus sandalis confectas, vt illis & ante balne-
um & post balneum vti possit. Si alvi suppressio
assit, clystere ex eadem aqua, aut alijs rebus com-
munibus preparato subueniendum. Si capitis
dolor, is cum Saccharo rosato aut violato aut
diacitonite curetur. Sunt & alia symptomata,
qua patienti occurrere possunt, sed quia horum
cura ad medicum spectat, ideo consulto ea prae-
terimus. Hoc tamen quasi appendice monitos
agros volumus, vt omnem repletionem tam cibi
quam potus, etiam vsum Venereum, vt eo tem-
pore minime convenientem & commodum, vi-
tent. Ita recte thermis nostris vtentur.

CAP. VI.

DE EO QUID FACE- RE PATIENTES POST vsum thermarum oporteat, cum aut adhuc in thermis sunt, vel iam discedunt.

OMINO male faciunt hi agri, qui post-
quam thermarum vsum ad finem deduxe-
runt, commestationibus & crapula plus quam
baeoticè indulgent, cum non intelligant, quod
cum vires ob thermarum impressiones aliquantè
sunt fessae & debiles factae, nec non humores
G 2 commo-